

PAPER DETAILS

TITLE: agdas Sanatta Feminist Perspektiften Kimlik, Beden ve Cinsiyet Esitligi Üzerine Imgeler

AUTHORS: Gül Aydın

PAGES: 75-93

ORIGINAL PDF URL: <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/4422436>

dr. öğr. üyesi gül aydın (sorumlu yazar|corresponding author)
batman üniversitesi, teknik bilimler meslek yüksekokulu, tekstil giyim deri ve aksesuar
gul.aydin@batman.edu.tr orcid: 0000-0003-1830-681X

ÇAĞDAŞ SANATTA FEMİNİST PERSPEKTİFTEN KİMLİK, BEDEN VE CİNSİYET EŞİTLİĞİ ÜZERİNE İMGELER

araştırma makalesi|research article
başvuru tarihi|received: 06.12.2024 kabul tarihi|accepted: 13.01.2025

ÖZET

Bu makale, çağdaş sanatta toplumsal cinsiyet, kimlik ve beden temsillerini feminist bir perspektiften incelemektedir. Birçok sanatçı ve teorisyen, kadın kimliğinin kültürel inşasını ve toplumsal normlar aracılığıyla nasıl dayatıldığını ele alarak toplumsal eşitsizlikleri görünür kılmaya çalışmaktadır. Çalışma, Barbara Kruger, Cindy Sherman, Tracey Emin ve Lorna Simpson'un eserlerine odaklanmaktadır. Kruger, güçlü bir dil ve medya eleştirisiyle toplumsal baskılara dikkat çekerken; Sherman, fotoğraf sanatında kadın kimliğini değişken ve inşa edilen bir olgu olarak sunar. Emin, kişisel deneyimler üzerinden kadın kimliği ve bedeniyle özgürlük ve travma arasındaki ilişkiyi sorgular. Simpson ise ırk ve cinsiyetin kesişiminden doğan kimlikler aracılığıyla toplumsal eşitsizliklere odaklanır. Bu çalışmanın amacı, çağdaş sanat bağlamında toplumsal cinsiyet, kimlik ve beden temsillerini feminist bir perspektiften incelemektir. Araştırmanın kapsamı, Barbara Kruger, Cindy Sherman, Tracey Emin ve Lorna Simpson'un eserleri üzerinden kadın kimliğinin kültürel inşası, toplumsal normlar ve eşitsizliklerin sanat yoluyla nasıl eleştirildiğini analiz etmeye yöneliktir. Çalışma, feminist teoriye dayalı sanatsal bir bağlamda nitel araştırma yöntemleriyle gerçekleştirilmiştir. Bu doğrultuda, literatür taraması ile içerik analizi yöntemlerinden yararlanılmıştır. Sonuç olarak, feminist sanatın toplumsal cinsiyet normlarının sorgulanmasında ve eşitsizliklerin görünür kılınmasında etkili bir araç olduğu, ayrıca kadın kimliğinin inşa edilmiş boyutlarını eleştirerek bireysel ve toplumsal dönüşüme katkı sağladığı ortaya konulmuştur. Bu bağlamda çalışma, çağdaş sanat bağlamında feminist pratiklerin önemini vurgulamaktadır.

Anahtar Kelimeler: Çağdaş Sanat, Toplumsal Cinsiyet, Kadın Kimliği, Cinsiyet Eşitliği, Feminist Sanat

Aydın, G. (2025). Çağdaş sanatta feminist perspektiften kimlik, beden ve cinsiyet eşitliği üzerine imgeler. *Bodrum Journal of Art and Design*, 4(1), 75-93. <https://doi.org/10.58850/bodrum.1597580>

IMAGES OF IDENTITY, BODY, AND GENDER EQUALITY FROM A FEMINIST PERSPECTIVE IN CONTEMPORARY ART

ABSTRACT

This article examines representations of gender, identity, and the body in contemporary art from a feminist perspective. Many artists and theorists seek to make social inequalities visible by addressing how women's identity is culturally constructed and imposed through social norms. The study focuses on the works of Barbara Kruger, Cindy Sherman, Tracey Emin, and Lorna Simpson. While Kruger draws attention to social pressures with a strong language and media critique, Sherman presents women's identity in photographic art as a fluid and constructed phenomenon. Emin questions the relationship between women's identity, body, freedom, and trauma through personal experiences. Simpson, on the other hand, focuses on social inequalities through identities formed at the intersection of race and gender. The aim of this study is to examine gender, identity, and body representations in contemporary art from a feminist perspective. The scope of the research is focused on analyzing how the cultural construction of women's identity, social norms, and inequalities are critiqued through art, using the works of Barbara Kruger, Cindy Sherman, Tracey Emin, and Lorna Simpson. The study is conducted using qualitative research methods within an artistic context grounded in feminist theory. In this regard, with a literature review, content analysis techniques are employed. As a result, it has been revealed that feminist art is an effective tool in questioning gender norms and making inequalities visible while contributing to individual and social transformation by critiquing the constructed dimensions of women's identity. In this context, the study emphasizes the importance of feminist practices in contemporary art.

Keywords: Contemporary Art, Gender, Female Identity, Gender Equality, Feminist Art

GİRİŞ

Çağdaş sanat, toplumsal normları, kimlikleri ve toplumsal eşitsizlikleri sorgulamak için güçlü bir araç olarak kullanılmaktadır. Son yıllarda, özellikle feminist sanat pratikleri, kadın kimliğinin, bedeninin ve cinsiyetin toplumsal ve kültürel inşasını sorgulayan, bunu yeniden tanımlayan çalışmalarla dikkat çekmektedir. Feminist sanatçılar, erkek egemen toplumlardaki cinsiyetçi bakış açılarını ve toplumsal normları sorgularken, cinsiyet eşitliği ve kadın hakları konusundaki farkındalığı artırmayı amaçlamakta ve toplumsal cinsiyetin temsillerine dair yeni imgeler ortaya koymaktadırlar. Kadın bedeni, kimliği ve cinsiyet normları, çağdaş sanatta sıklıkla ele alınan temalar arasında yer almaktadır. Sanatçılar, bu unsurlar üzerinden toplumsal eşitsizlikleri ve kadınların maruz kaldığı baskıları görünür kılmaktadır.

Bu bağlamda, feminist sanatçılar geleneksel sanat anlayışını sorgulayan, kadın deneyimlerine ve cinsiyetin toplumsal temsillerine dair yeni bir bakış açısı geliştiren eserler üretmişlerdir. Barbara Kruger, Cindy Sherman, Tracey Emin ve Lorna Simpson gibi sanatçılar, feminist sanat pratiği içinde önemli figürlerdir. Her biri, sanatın diliyle toplumsal cinsiyetin yapısal bir olgu olduğunu ve kadın kimliğinin medyada ve toplumda nasıl şekillendirildiğini vurgulamaktadır. Bu sanatçılar hem kendilerini hem de başkalarını temsil etme biçimlerini sorgular ve bu bağlamda kadınlık deneyimlerini farklı açılardan ele alırlar. Kruger, metin ve görüntü aracılığıyla güç ve iktidarın nasıl işlediğini, medyanın toplumsal cinsiyet üzerindeki etkisini vurgularken; Sherman, kadın kimliğinin sabit olmadığını ve sürekli olarak yeniden inşa edilmesi gerektiğini savunarak, kadın kimliğinin inşasını fotoğraf yoluyla sürekli sorgulamaktadır. Tracey Emin, kişisel hikayelerle kadın bedeninin ve duygusal özgürlüğünün üzerindeki toplumsal baskıları ele alırken; Lorna Simpson, kadın kimliği ile ırkın kesişiminden doğan eşitsizlikleri ve stereotipleri sorgular. Bu sanatçılar, çalışmalarında toplumsal cinsiyetin normlarını ve kadın kimliğinin temsillerini sorgularken, kadınların toplumsal normlar ve medya aracılığıyla nasıl temsil edildiğini de ele alırlar.

Bu bağlamda, sanatçıların çalışmaları, estetik bir anlamdan ziyade toplumsal bir eleştiri olarak önem taşımaktadır. Feminist teoriler ve toplumsal cinsiyet çalışmaları ışığında, bu sanatçılar çalışmalarında toplumsal eşitsizlikleri, kimlik inşasını ve kadınların toplumsal hayatta nasıl yer aldığını tartışmaya açmaktadır. Kadın bedeni genellikle toplumun belirlediği "doğal" rollerin ve normların dışında bir alan olarak ele alınırken; toplumsal cinsiyet eşitliği ise, eşitsizlikleri aşmak amacıyla sanatsal bir dil aracılığıyla dile getirilmiştir. Bu çalışma, çağdaş sanatın feminist perspektiften incelenerek, toplumsal cinsiyet, kimlik ve beden temsillerini ele almayı amaçlamaktadır. Sanatın, toplumsal eşitsizliklerin, cinsiyet ayrımcılığının ve kadına yönelik şiddetin görselleştirilmesindeki gücü tartışılmakta ve feminist sanat pratiklerinin toplumsal dönüşümdeki rolü değerlendirilmektedir.

YÖNTEM

Bu makale, feminist perspektiflerin çağdaş sanatta nasıl şekillendiğini ve bu sanatın toplumsal cinsiyet normlarını, kimlik inşalarını ve toplumsal eşitsizlikleri eleştiren bir araç olarak nasıl işlev gördüğünü incelemektedir. Feminist sanat, cinsiyet çalışmaları ve çağdaş sanat kuramları üzerine nitel veri toplama yöntemleriyle literatür taraması yapılmıştır. Çalışmada, feminist sanatın tanımlanması, toplumsal cinsiyetin kimlik oluşumundaki rolü ve medyanın cinsiyetçi temsiller üzerindeki etkileri ile ilgili ana metinler ve kuramsal çalışmalar incelenmiştir. Bu çalışma, seçilmiş dört sanatçının -Barbara Kruger, Cindy Sherman, Tracey Emin ve Lorna Simpson- sanat pratiklerini vaka çalışması yöntemiyle incelemektedir. Her sanatçının eserleri detaylı bir şekilde analiz edilerek, feminist temalar etrafında toplumsal cinsiyet, kimlik, medya temsilleri ve kesişimsel perspektifler üzerine nasıl eleştiriler geliştirdikleri anlaşılmaya çalışılmıştır. Seçilen sanatçıların eserlerindeki görsel ve metinsel öğelerin incelenmesi için içerik analizi yöntemi kullanılmıştır. Bu analiz, medyanın kullanımı, cinsiyete dayalı imgeler, kişisel anlatılar ve kesişimsel perspektifler gibi unsurların eleştirel bir değerlendirilmesini içerir. Bu unsurlar üzerinden, sanatçıların toplumsal normları nasıl sorguladıkları ve feminist temaları nasıl ortaya koydukları analiz edilmiştir.

Sanatçıların pratikleri arasında ortak temaların ortaya konulması için tematik bir yaklaşım benimsenmiştir. Bu yaklaşım, toplumsal cinsiyet, kimlik, medya temsilleri ve kesişim gibi anahtar kavramlar etrafında gruplandırmalar yaparak, sanatçıların bu temaları nasıl farklı şekillerde ele aldıklarını karşılaştırmalı bir şekilde incelemeyi amaçlamaktadır. İçerik ve tematik analizlerin sonuçları, eleştirel bir tartışma ve yorumlama yoluyla daha derinlemesine ele alınmıştır. Bu analizler, sanatçıların eserlerini tarihsel, kültürel ve toplumsal bağlamda nasıl konumlandıklarını ve feminist perspektiflerin çağdaş sanatın dönüşümünde nasıl etkili olduğunu ortaya koymayı hedeflemiştir. Bu çalışma, feminist teori, cinsiyet çalışmaları ve postmodern eleştirilerden yararlanarak eleştirel bir kuramsal çerçeve oluşturmuştur. Kuramsal çerçeve, feminist perspektiflerin ataerkil yapıları sorgulama, kimlik ve temsillerdeki cinsiyetçi normları eleştirme konusundaki önemini vurgulamaktadır. Bu çalışma, feminist sanat pratiklerinin çağdaş sanat ve toplum üzerindeki etkilerini tartışarak, sanatın toplumsal değişim için nasıl güçlü bir araç olarak işlev gördüğünü ortaya koymaktadır. Feminist sanatçıların çalışmaları, toplumsal cinsiyet eşitsizliklerine ve normlara karşı eleştirel yaklaşımları ile sanatın toplumsal dönüşümdeki rolünü pekiştirmiştir.

ÇAĞDAŞ SANATTA FEMİNİST PERSPEKTİFİN KONUMLANMASI

Feminist söylemlerin ilk örnekleri yirminci yüzyılın başlarında yeşermeye başlamıştır ancak 60'lı yıllar bu eleştirinin geniş çaplı bir hareket halini alması bakımından başlangıç tarihi olarak kabul edilir (Ergül, 2024: 5). Feminist hareket, kadınların sadece sanattaki eksik temsiline karşı bir duruş olmadığı, sanat dünyasında toplumsal cinsiyet normlarını sorgulayan bir devrim niteliği taşıdığı sonucuna varılabilir. Bu tarihsel sürece bakıldığında, çağdaş sanatta feminist bakış açısı, dönemlere özgü farklı yaklaşımlarını ortaya koymuştur. Okan'ın ifadesiyle (2011: 78); 1960'larda Amerika, İngiltere ve Fransa'da toplumsal ve siyasal bir savaşım olarak birçok alanında beliren kadın duyarlılığı, ataerkil düzenin kadına yönelik tutumunun sorgulanması amacıyla başlamıştır. Özellikle kadın sanatçılar, ataerkil düşüncenin kendilerine uygun gördüğü rolleri reddederek kadınlara özgü bir bakış açısı geliştirmişlerdir.

Feminist perspektifin çağdaş sanat dünyasında görünür hale gelmesi, 1960'lar ve 70'lerdeki toplumsal değişimlerin doğrudan bir sonucudur. Bu yıllarda dünya genelinde feminist hareketler yükselmiş, kadın hakları, eşitlik ve özgürlük talepleri hem kültürel hem de politik alanda önemli bir yer edinmiştir. Sanat dünyasında ise feminist perspektif, erkek egemen sanat anlayışlarına karşı bir tepki olarak şekillenmiştir. 1960'lar, sanatın estetik anlamının daha geri planda kalarak, toplumsal bir araç olarak kullanılabileceği fikrinin güçlendiği bir dönemdi. Feminist düşünceye sahip sanatçılar, sanatı toplumsal cinsiyet rollerinin, normlarının ve beklentilerinin sorgulanması için bir alan olarak görmüşlerdir. Bu dönemde kadın sanatçılar, sanatın tarihi boyunca çoğunlukla göz ardı edilen ya da marjinalleştirilen kadın bedenini ve kadın deneyimini merkeze almıştır.

Feminist sanat hareketinin kuramsal temelleri, 1970'lerde özellikle Linda Nochlin'in 1971 yılında kaleme aldığı *Neden Büyük Kadın Sanatçılar Yok? (Why have there been no great women artists?)* makalesiyle atılmıştır. Nochlin, makalesinde; kadınların sanat tarihinde neden yeterince temsil edilmediklerini sorgular ve bu temsilsizliğin, sanatın erkek egemen yapısına dayandığını makalesinde belirtir. Nochlin'in bu makalesi, feminist sanat eleştirisinin temel taşlarından biri haline gelmiştir ve sanat tarihini yeniden ele alma çabalarını ateşlemiştir. Bu dönemde, kadınların sanat dünyasında yalnızca ilham kaynağı veya nesne olarak temsil edilmesinin ötesine geçilmesi gerektiği vurgulanmıştır. Nochlin'in ifadesiyle; "peki, kadınlar gerçekten erkeklerle eşitse, neden hiçbir zaman büyük kadın sanatçılar (ya da besteciler, matematikçiler, filozoflar veya bunların çok azı) olmadı?" (Nochlin, 1995: 147). Nochlin makalesinde, bu sorunun arkasında yatan varsayımları sorgular ve kadın sanatçıların eksikliğinin bireysel yetersizliklerden değil, toplumsal ve kurumsal engellerden kaynaklandığını savunur. Kadınların sanat eğitimi ve profesyonel fırsatlar açısından erkeklerle eşit imkânlarla sahip olmadığını vurgular. Bu eşitsizlikler, kadınların büyük sanatçı olarak tanınmalarını engelleyen temel faktörlerdir. Antmen'in ifadesiyle (2008: 239).;

Nochlin, kadınların sanat dünyasında karşılaştıkları engelleri; Eğitimde Eşitsizlik: Kadınlar, sanat eğitimi veren kurumlara kabul edilmez veya sınırlı erişim sağlardı. Bu engeller, kadınların büyük sanatçı olarak tanınmalarını engelleyen yapısal sorunlardır. Dolayısıyla, "neden hiç büyük kadın sanatçı yok?" sorusu, bireysel yetenek eksikliğinden ziyade, toplumsal ve kurumsal engellerin bir yansımasıdır.

Feminist perspektif, toplumsal cinsiyet ve kimlik meselelerini daha derinlemesine ele alarak, sanat ve kültür alanında önemli bir evrim geçirmiştir. Bu dönemde, feminist hareketin tarihsel gelişimi ve teknolojinin etkisiyle şekillenen yeni yaklaşımlar, toplumsal yapıları dönüştürme amacını taşımaktadır. Feminizmin evrimi, farklı dönemlerde kadınların toplumsal ve siyasal eşitlik mücadelesini yansıtan dört ana dalga üzerinden incelenmektedir. İlk dalga feminizm, 18. ve 19. yüzyıllarda kadınların oy hakkı gibi temel yasal haklarını elde etmeye odaklanmıştır. İkinci dalga feminizm, 1960'lar ve 1970'lerde özel ve kamusal alandaki eşitsizliklere karşı mücadele etmiş, cinsiyet rollerini sorgulamıştır. Üçüncü dalga feminizm, 1990'ların ortalarından itibaren ırk, cinsellik ve sınıf gibi faktörleri bir arada ele alarak kadınların farklı kimlik ve deneyimlerini tartışmıştır. Son olarak, dördüncü dalga feminizm, internetin yaygınlaşmasıyla birlikte dijital platformlarda kadınların güçlendirilmesine odaklanmıştır (Özdemir & Aydemir, 2019: 1708). Bu bağlamda, dijital feminizm, kadınların çevrimiçi platformlarda seslerini duyurdukları, toplumsal cinsiyet eşitsizliğine karşı mücadele ettikleri ve dayanışma ağları kurdukları bir hareket olarak öne çıkmaktadır. Dijital araçlar, feministlerin daha geniş kitlelere ulaşmasını ve etkileşimde bulunmasını sağlamıştır. Akan ve Gürhan (2020: 6) toplumsal eylemlerin dijitale kayması ve feminist hareketlerin sosyal ağlarla kesişmesi sonucunda "dijital feminizm" veya "dördüncü dalga feminizm" kavramlarının ortaya çıktığını belirtmektedir. Dördüncü dalga feminizm, dijital teknolojilerin etkisiyle şekillenmiş ve sosyal medya üzerinden yürütülen aktivizmle güçlenmiştir. Bu dönemde, kadınlar cinsel taciz, cinsel şiddet ve eşitsizlik gibi konuları gündeme getirerek toplumsal farkındalık yaratmayı hedeflemiştir. Örneğin, 2006 yılında Tarana Burke tarafından başlatılan daha sonra da 2017 yılında Alyssa Milano tarafından (Özdemir, 2024: 203) Twitter'da #MeToo etiketi, hashtag aktivizmi olarak feminizm hareketinde çok büyük bir yankı yapmış, cinsel tacize uğramış kadınların deneyimlerini paylaşarak küresel bir dayanışma oluşturmuştur (Gömceli, 2023: 142). Dördüncü dalga feminizm, dijitalleşen dünyada kadınların güçlendirilmesi ve toplumsal cinsiyet eşitsizliğine karşı mücadelede önemli bir rol oynamaktadır. Bu hareket, kadınların deneyimlerini paylaşmalarını, dayanışma kurmalarını ve toplumsal değişim için etkili bir platform oluşturmalarını mümkün kılmaktadır.

Feminist perspektif, günümüz çağdaş sanat sahnesinde önemli bir yer tutmaya devam etmekte ve sanatçılar, toplumsal cinsiyet, kimlik ve eşitsizlik meselelerini sanat yoluyla gündeme getirmeye devam etmektedir. 21. yüzyılda, feminist hareketin etkisi, kadın sanatçıların sadece sanat çalışmalarının görünür olmasının dışında bir de toplumsal cinsiyetin ve kimliğin daha geniş bir yelpazede ele alındığı bir alan yaratmıştır. Bu dönemde feminist odaklı sanat, kadınların sanat dünyasında daha fazla görünür olmasına odaklanmıştır. Kadınların sanat dünyasında görünürlüğünün artması, toplumsal cinsiyet ve kimlik konularında çeşitli tartışmaları beraberinde getirmiş, toplumsal cinsiyet rollerinin sanatta kadın ve erkek rollerinin nasıl temsil edildiği, bu temsillerin toplumsal cinsiyet algılarını nasıl etkilediği üzerine yoğunlaşmıştır. Özellikle, kadınların duygusal, erkeklerin ise güçlü ve akıllı olarak gösterilmesi gibi kalıplaşmış yargılar eleştirilmektedir (Saygılıgil, 2015: 279). Kadın sanatçıların görünürlüğü ve sanat piyasasındaki yeterince yer bulamaması ve erkek egemen sanat dünyasında marjinalleştirilmeleri, feminist sanatçılar ve eleştirmenler tarafından sorgulanmaktadır. Bu durum, kadınların sanat dünyasında kendilerini savunma mücadelesi vermelerine neden olmuştur (Özkan, 2023: 25-27). Sanat eğitiminde de toplumsal cinsiyet rollerine dair kalıpların kırılması yaşanmakta ve daha eşitlikçi bir toplumun inşasında sanat eğitiminin rolü önemli görülmektedir. Eğitim programlarının toplumsal cinsiyet eşitliği ve cinsiyet rollerine ilişkin farkındalığı artıracak şekilde gözden geçirilmesi gerektiği vurgulanmaktadır (Güven & Kaya, 2024: 179).

Bu tartışmalar, sanat dünyasında toplumsal cinsiyet ve kimlik konularının daha derinlemesine ele alınmasına ve kadın sanatçıların daha görünür

olmasına katkı sağlamaktadır. Çağdaş sanatta feminist perspektif, sanatçıların toplumsal cinsiyet, kimlik ve eşitsizlik gibi konuları ele alarak, geleneksel sanat anlayışlarını sorgulamalarına ve yeni ifade biçimleri geliştirmelerine olanak tanımaktadır. Bu bağlamda, feminist sanatçılar farklı temalar ve disiplinlerde üretim yapmaktadır. Örneğin; Carolee Schneemann, beden, cinsellik ve şiddeti feminist bir perspektiften ele alan performanslarıyla tanınmaktadır. Çalışmaları, kadın bedeninin sanat ve toplumdaki temsiline dair derinlemesine sorgulamalar içermektedir (Karaduman, 2023: 583). Judy Chicago'nun *Yemek Daveti* adlı çalışması, feminist sanatın önemli simgelerinden biridir. Bu çalışma, kadınların tarih boyunca maruz kaldığı bastırılmayı ve dışlanmayı sorgulayan bir yapıbozum örneği olarak değerlendirilmektedir (Selvi, 2014: 89). Azade Köker, feminist düşünceyi çalışmalarına yansıtan önemli sanatçılardan biridir. Çalışmaları, feminizmin genişleyen diliyle birlikte, toplumsal cinsiyet ve kimlik meselelerini derinlemesine ele almaktadır (Yüksel, 2024: 101).

Batur'a göre (2024: 186-193), günümüzde ekofeminist perspektifle ekolojik sanat üreten sanatçılar arasında Vik Muniz, El Anatsui, Wang Zhiyuan, Michelle Reader ve Nirit Levav Packer gibi isimler yer almaktadır. Bu sanatçılar, geri dönüşüm ve atık malzemeleri sanata dönüştürerek çevresel farkındalık yaratmayı amaçlamaktadır. Bu sanatçılar, ekofeminist perspektifle ürettikleri çalışmalarıyla, çağdaş sanatta feminist hareketin ekolojik sanat üzerindeki etkisini göstermektedirler. Atık malzemeleri sanata dönüştürerek hem çevresel sorunlara dikkat çekmekte hem de toplumsal cinsiyet eşitliği ve kimlik temsili üzerine yeni ifade biçimleri geliştirmektedir. Bu örnekler, feminist perspektifin çağdaş sanatta farklı temalar ve disiplinlerde nasıl etkili olduğunu göstermektedir. Sanatçılar, feminist teori ve pratikleri kullanarak, toplumsal cinsiyet eşitsizliklerini ve kimlik temsillerini sorgulamakta ve yeni ifade biçimleri geliştirmektedir.

Teknolojinin hızla gelişmesiyle birlikte, feminist hareket dijital medya ve interneti sanatsal ve aktivist üretimlerinde önemli bir araç olarak kullanmaya başlamıştır. Dijital sanat, feminist sanatın daha geniş kitlelere ulaşmasını sağlarken, aynı zamanda yeni formlar ve anlatı teknikleri yaratma fırsatları sunmuştur. İnternet Sanatı ve Yeni Medya Sanatı gibi alanlarda, feminist sanatçılar toplumsal cinsiyetin dijital ortamda nasıl temsil edildiğini, kadınların internet üzerindeki deneyimlerini ve medya aracılığıyla toplumsal cinsiyetin yeniden inşasını sorgulamaktadır. Dijital platformlar, sanatçılara toplumsal cinsiyetin, kimliklerin ve bedenlerin farklı biçimlerde sunulmasını sağlayarak, feminist yaklaşımın sanatsal ifadede sınırlarını genişletmiştir (Gedik, 2020: 125).

Çağdaş sanatta yerini alan feminist hareket, toplumsal ve kültürel yapıları değiştirme amacını güden bir alan olarak sanatı etkilemeye devam etmektedir. 21. yüzyılda feminist sanatçılar, toplumsal cinsiyet ve kimlik meselelerini sanatsal pratiğin ötesinde de gündeme getirmektedir. Queer teorisinin temel kurucu figürlerinden biri olan Eve Kosofsky Sedgwick, *queeri* "bir kimsenin cinsiyetinin, herhangi birinin cinselliğinin kurucu unsurları gerçekleşmediğinde; olasılıkların, boşlukların, örtüşmelerin, uyumsuzlukların ve rezonansların, sapmaların ve aşırılıkların açık ağı" olarak tanımlamaktadır (aktaran Turan, 2021: 160). Queer teori, cinsiyet ve cinsel kimliklerin toplumsal ve kültürel inşalarını eleştiren ve heteronormatif normlara karşı çıkan bir yaklaşımdır. Bu teori, cinsiyet ve cinsel kimliklerin sabit ve doğal kategoriler olarak görülmesine karşı çıkarak, bu kavramların tarihsel ve kültürel bağlamda şekillendiğini savunur. Queer teori, cinsiyet ve cinsel kimliklerin çeşitliliğini ve esnekliğini vurgular, bu sayede heteronormatif normların sorgulanmasına olanak tanır. Butler (2005: 26), "normatif sözünü genellikle toplumsal cinsiyeti idare eden normlara özgü anlamında kullanıyorum" ifadesini dile getirirken, normatif teriminin aynı zamanda "etik gerekçelendirmeye dair etik gerekçelendirmenin nasıl yapıldığını ve hangi somut sonuçlara varacağını anlatan bir terim" olduğunu da belirtmiştir. Feminist hareketin geleceği, toplumsal cinsiyet eşitliğini savunmanın ötesinde, kimliklerin çok boyutlu ve akışkan doğasını kapsayacak şekilde genişlemeyi zorunlu kılmaktadır. Çağdaş feminist ve queer teoriler, cinsiyet, toplumsal cinsiyet ve kimlik kategorilerinin toplumsal ve politik bağlamlar içinde inşa edildiğini, bu nedenle sabit ya da evrensel olmadığını vurgulamaktadır. Bu perspektifler, feminist mücadelenin kadın kimliklerinin görünürlüğünü artırmakla sınırlı

kalmaması gerektiğini, ayrıca toplumsal normları yeniden şekillendiren güç yapılarını eleştirel bir şekilde ele alması gerektiğini ortaya koymaktadır. Feminist hareketin gelecekteki başarısı, kapsayıcılık ilkesiyle çeşitlenen toplumsal kimlikleri, kesişimsellik bağlamında temsil etmeyi ve dönüştürmeyi hedeflemesiyle mümkün olacaktır. Bu çerçevede, feminist düşünce ve pratik gibi bir mücadele alanı sosyal, kültürel ve politik değişim için sürdürülebilir bir paradigma sunma potansiyelini arttıracaktır.

Donna Haraway'ın 1985 yılında yayımladığı *Bir Siborg Manifesto: Geç 20. Yüzyılda Bilim, Teknoloji ve Sosyalist Feminizm* (A Cyborg Manifesto: Science, Technology, and Socialist-Feminism in the Late Twentieth Century) başlıklı makalesinde siberetik imgeleri kullanarak, evrensel ve bütünleştirici teorilerin gerçekliğin çoğunu göz ardı edebileceğini ve bilim ile teknolojinin toplumsal ilişkilerindeki sorumluluğun önemini vurgulamaktadır. Ayrıca, bilim karşıtı metafizik ve teknoloji demonolojisini reddederek, günlük yaşamın sınırlarını diğerleriyle bağlantılı olarak yeniden inşa etme görevine dikkat çekmektedir. Bu makale, feminist teori, bilim ve teknoloji çalışmaları alanında önemli bir eser olarak kabul edilmektedir. Haraway, *siberetik organizma* (cyborg) kavramını kullanarak, insan ve makine arasındaki sınırların bulanıklaştığı bir dünyada, feminist politikaların nasıl şekillenebileceğini tartışmaktadır. Haraway, siberetik imgeleri kullanarak iki önemli noktayı vurgular: 1. Evrensel ve bütünleştirici teorilerin oluşturulması, genellikle gerçekliğin büyük bir kısmını göz ardı eden bir hatadır. 2. Bilim ve teknolojinin toplumsal ilişkilerindeki sorumluluğu üstlenmek, bilim karşıtı metafizik ve teknolojiye dair şeytanlaştırıcı yaklaşımları reddetmeyi gerektirir. Bu, günlük yaşamın sınırlarını, başkalarıyla bağlantılı olarak ve tüm yönlerimizle iletişim halinde yeniden inşa etme görevini üstlenmek anlamına gelir. Bu ifadeler, Haraway'ın (1991: 80) teknolojinin toplumsal yapı ve ilişkiler üzerindeki etkisini ele alırken, evrenselci yaklaşımların sınırlılıklarına dikkat çektiğini ve bilim ile teknolojinin sorumlu bir şekilde ele alınmasının önemini vurguladığını göstermektedir.

Haraway, manifesto ile ortaya koyduğu siberfeminizm, teknolojinin ve dijital dünyanın feminist teoriye entegrasyonunu sağlar. Siborg kavramı, insan ve makine arasındaki sınırları bulanıklaştırarak, geleneksel cinsiyet rollerini ve beden politikalarını yeniden düşünmeyi sağlar. Bu yaklaşım, feminist sanatçılara yeni ifade biçimleri ve mecraları sunar. Ancak, siberfeminizme yönelik eleştiriler de bulunmaktadır. Özellikle, teknolojinin toplumsal cinsiyet eşitsizliklerini yeniden üretebileceği ve siberfeminizmin bazı yönlerinin Batı merkezli olduğu eleştirileri dile getirilmiştir. Feminist sanatın geleceğinde, queer teori ve siberfeminizm gibi yaklaşımların etkisiyle, kimliklerin ve bedenlerin temsili daha esnek ve kapsayıcı hale gelecektir. Sanatçılar, teknolojinin sunduğu imkânlarla yeni ifade biçimleri geliştirecek ve toplumsal cinsiyet normlarını daha derinlemesine sorgulayacaklardır. Ayrıca, performans sanatı gibi disiplinler aracılığıyla, queer teori çerçevesinde kimliksizleşme politikaları güdülen alanlar daha da genişleyecektir. Çağdaş sanatta feminist hareketin geleceği, queer teori ve siberfeminizm gibi yaklaşımların etkisiyle, toplumsal cinsiyet ve kimlik meselelerinin daha derinlemesine ele alındığı, teknolojinin sunduğu yeni ifade biçimlerinin benimsendiği ve kimlik temsillerinin daha esnek ve kapsayıcı hale geldiği bir yönelim sergileyecektir.

Kimlik, Kültürel Çeşitlilik ve Bedenin Sanatta Yeniden İnşası

21. yüzyılda feminist düşünce, artan toplumsal çeşitlilik ve kültürel etkileşimlerle birlikte daha da evrilmiştir. Simone de Beauvoir (1949), *İkinci Cins* adlı kitabında, "kadın doğulmaz, kadın olunur" ifadesiyle, kadınlığın biyolojik bir gerçeklikten ziyade toplumsal ve kültürel süreçler sonucunda şekillendiğini vurgular. Bu görüş, cinsiyet rollerinin doğuştan gelmediğini, aksine toplum tarafından bireylere öğretilindiğini ve dayatıldığını belirtir. Hal Foster (1996), *Gerçeğin Geri Dönüşü: Yüzyılın Sonunda Avangard* adlı kitabında, 20. yüzyılın sonlarında avangard sanatın dönüşümünü ve bu sanatın eleştirmenleriyle olan ilişkisini inceler. Foster, özellikle 1960'lı yıllardan itibaren ortaya çıkan yeni avangard hareketlerin, sanatın kendini ifade etme ve konumlanma biçimlerini nasıl etkilediğini analiz eder. Judith Butler (1990), *Cinsiyet Belası: Feminizm ve Kimliğin Altüst Edilmesi* adlı kitabında, toplumsal cinsiyetin biyolojik değil, performatif bir yapı olduğunu savunur. Butler'a göre,

toplumsal cinsiyet, tekrarlanan davranışlar ve söylemler aracılığıyla sürekli olarak üretilir ve yeniden inşa edilir. Bu yaklaşım, cinsiyet kimliklerinin sabit ve değişmez olmadığını, aksine toplumsal ve kültürel süreçler tarafından şekillendirildiğini vurgular. Elizabeth Grosz (1990), *Jacques Lacan: Feminist Bir Giriş* adlı kitabında, Lacan'ın psikanalitik kuramlarını feminist bir perspektiften ele alır ve bu kuramların kadınlık ve cinsiyet farklılığı üzerindeki etkilerini tartışır. Grosz, bedenın toplumsal ve kültürel inşasını, cinsiyet farklılıklarını ve mekân kavramlarını derinlemesine inceler. Özellikle, *Uçucu Bedenler: Bedensel Bir Feminizme Doğru* adlı kitabında, bedenın sadece biyolojik bir varlık olmadığını, aynı zamanda toplumsal ve kültürel anlamlarla yüklü olduğunu savunur (Grosz, 1994). Bu bağlamda, bedenın cinsiyet ve kimlik oluşumundaki rolünü yeniden değerlendirir.

Camille Paglia, Amerikalı bir akademisyen ve sosyal eleştirmen olup, sanat, kültür ve feminizm konularında önemli görüşler sunmuştur. *Cinsel Kimlikler: Neferti'den Emily Dickinson'a Sanat ve Çöküş* adlı kitabında, doğa ve kültür arasındaki çatışmayı ele alır ve sanatın, doğanın kaotik gücünden sıyrılarak insan deneyimini anlamlandırma çabası olduğunu savunur, kadınları hem yaratıcı hem de yıkıcı bir güç olarak tanımlar (Paglia, 1990). Ayrıca, sanatın doğanın kaosundan sıyrılarak insan deneyimini anlamlandırma çabası olduğunu savunur. Paglia'nın görüşleri, feminist teörının ana akımından farklı bir perspektif sunar ve sanat ile kültürün evrimini doğa ve insan arasındaki etkileşim bağlamında değerlendirir. Rosi Braidotti (1994), *Göçebe Özneler: Feminist Bir Deleuze Okuması* adlı kitabında, kimliğin sabit ve değişmez bir yapı olmadığını, aksine sürekli bir oluş ve dönüşüm içinde olduğunu ileri sürer. Braidotti (2019), *Kadın-Oluş: Cinsel Farkı Yeniden Düşünmek* adlı kitabında, cinsiyet farkını yeniden değerlendirerek, kadın olmanın sabit bir kimlik değil, bir süreç ve dönüşüm olduğunu savunur. Bu yaklaşım, feminist teoriye yeni bir bakış açısı sunar. Ahu Antmen (2014), *Kimlikli Bedenler: Sanat, Kimlik, Cinsiyet* adlı kitabında, sanat tarihinde bedenın kimlik ve cinsiyet bağlamında nasıl temsil edildiğini inceler. Özellikle kadın bedeni odaklı olarak, sanatın kimlik kurgulama sürecindeki ideolojik işlevini sorgular.

Bu yazarların ortak noktası, cinsiyet ve kimlik kavramlarının toplumsal ve kültürel inşasını ele almalarıdır. Antmen, sanat çalışmaları üzerinden bedenın kimlik ve cinsiyet bağlamında nasıl temsil edildiğini incelerken; Foster, avangard sanatın dönüşümünü ve sanatın kendini ifade etme biçimlerini analiz eder. Beauvoir ise, kadınlığın toplumsal ve kültürel süreçler sonucunda şekillendiğini savunur. Butler, toplumsal cinsiyetin performatif bir yapı olduğunu savunurken; Grosz, bedenın toplumsal ve kültürel anlamlarla yüklü olduğunu vurgular. Braidotti ise, kimliğin sürekli bir oluş ve dönüşüm içinde olduğunu ileri sürer. Hepsı de cinsiyet ve kimlik kavramlarının sabit olmadığını, aksine toplumsal ve kültürel süreçler tarafından şekillendirildiğini vurgular. Bu bağlamda, hepsi de toplumsal cinsiyet ve kimlik kavramlarının sabit olmadığını, aksine toplumsal ve kültürel süreçler tarafından şekillendirildiğini vurgular.

Feminist bir perspektifle, sanatçılar, 21. yüzyılda da bedeni, kimlik inşasının temel bir aracı olarak kullanmaya devam etmektedirler. Ancak, bu dönemde bedenın temsili, geçmiştekilerden farklı olarak, daha çok post-humanizm, teknolojik entegrasyon ve bedenın dijitalleşmesi gibi temalarla ilişkili hale gelmiştir. Sanatçılar, kimliklerin sadece cinsiyetle sınırlandırılıp şekillendirilemeyeceğini, ırk, sınıf, etnik köken, gibi birçok farklı faktörle de şekillendiğini ve bu faktörlerin sanatla nasıl temsil edilebileceğini sorgulamıştır. Bu çerçevede, feminist yaklaşıma sahip çağdaş sanat, bireysel kimlikler ile toplumsal normlar arasında sürekli bir mücadelenin olduğunu ve bu mücadelenin sanat yoluyla ifade bulunduğunu göstermektedir. Feminist perspektiften bedenın yeniden inşasını ele alan bazı çağdaş sanatçılardan; Fransız sanatçı Orlan, 1990-1993 yılları arasında yaptırdığı bir dizi estetik cerrahi operasyonlarını performans sanatı olarak kullanarak bedenın estetik ve kültürel normlar doğrultusunda nasıl yeniden inşa edilebileceğini gösterir. Bu performanslar, güzellik kavramlarını ve kadın bedenine yönelik beklentileri eleştirir. Kara Walker, siyah silüetlerden oluşan büyük ölçekli yerleştirmeleriyle ırk, cinsiyet ve kimlik temalarını işler. Çalışmaları, tarihsel ve toplumsal bağlamda kadın bedenının nasıl temsil edildiğini ve bu temsillerin nasıl yeniden inşa edilebileceğini araştırır. İranlı sanatçı Neshat, *Allah'ın Kadınları (Women of Allah)* serisinde (1993-1997), İslam kültüründe kadın

bedenin nasıl algılandığını ve politik kimliklerin beden üzerinden nasıl ifade edildiğini fotoğraflar aracılığıyla gösterir. Çalışmaları, kadın bedeninin kültürel ve dini bağlamlarda nasıl yeniden inşa edildiğini yansıtır. Performans sanatçısı Abramoviç (1974) *Ritim* (O Rhythm O) adlı performansında izleyicilere kendi bedenine istedikleri şekilde müdahale etme izni vererek, kadın bedeninin pasifliği ve şiddete maruz kalma potansiyelini sorgular. Bu performans, bedenin sınırlarını ve toplumsal cinsiyet rollerini yeniden değerlendirir. Bu sanatçılar ve çalışmaları, feminist perspektiften bedenin yeniden inşasını farklı açılardan ele alarak, toplumsal cinsiyet normlarını ve kimlik algılarını sorgulamaktadır.

Sanat tarihi boyunca insan bedeni, anlatıların, sembollerin ve güç temsillerinin merkezi bir unsuru olmuştur. Geleneksel sanat anlayışında beden, idealize edilmiş formlarla güzellik ve güç kavramlarının bir göstergesi olarak sunulmuştur. Bu temsiller, bedeni sabit bir kimlik ve evrensel bir ideal olarak yansıtmıştır. Ancak çağdaş sanat, bu durağan algıyı kırarak bedeni dinamik, karmaşık ve çok katmanlı bir varlık olarak yeniden inşa etmiştir. Büyükparmaksız'a göre (2021: 111); yüzyıllardır iktidarların egemenliğinde olan bedenin kullanım şekli köklü bir değişime uğramıştır. Çağdaş sanatta bedenin yeniden inşası, bireylerin toplumsal olarak dayatılan cinsiyet rollerine karşı kendi cinsiyet kimliklerini ve deneyimlerini ifade etmeleri için bir alan sunmuştur. Sanatçılar, bedenlerini kullanarak toplumsal cinsiyet normlarını sorgular ve kendi kimliklerini özgürce ifade ederler. Bu yaklaşım, toplumsal cinsiyetin sabit ve değişmez bir kategori olmadığını, aksine bireylerin kendilerini hissettikleri ve tanımladıkları şekilde şekillendirilebileceğini vurgular.

Örneğin, çağdaş sanat çalışmalarında bedenin kullanımı, cinsiyet kimliğinin ve bedenin toplumsal inşasının sorgulanmasında önemli bir rol oynamaktadır. Sanatçılar, bedenlerini toplumsal cinsiyet normlarını sorgulayan ve bu normların ötesinde bir anlayışı savunan eserler üretmek için kullanırlar. Bu, izleyicilerin toplumsal cinsiyetin sabit bir kategori olmadığını ve bireylerin kendilerini hissettikleri ve tanımladıkları şekilde şekillendirilebileceğini anlamalarına yardımcı olur. Geleneksel sanat anlayışında beden genellikle idealize edilerek, güzellik ve güç kavramlarının bir göstergesi olarak kullanılmıştır. Bu tür temsiller, çoğu zaman bedeni sabit bir kimlik, tek tip bir güzellik standardı ve evrensel bir ideal olarak sunmuştur. Ancak çağdaş sanat, bedenin bu durağan ve tek boyutlu algısını kırarak onu dinamik, karmaşık ve çok katmanlı bir varlık olarak yeniden inşa etmiştir. Bedenin sanatsal bağlamda yeniden inşası, onu estetik bir obje olmaktan çıkarıp, bir ifade aracı haline getirmekle başlar. Büyükparmaksız'ın ifadesiyle (2021: 112); Günümüzde cinsiyet temelli modernist yaklaşımlar ile toplumsal kategorileri ve sorunsalları yapıbozuma uğratan postmodernizm, kimlik ve beden politikaları üzerinden kurgulanmaktadır. Günümüz sanatında beden, travma, kimlik, cinsiyet, ırk ve sınıf gibi çeşitli meselelerin kesişim noktası olarak ele alınır. Sanatçılar, bedenin görünür olanla sınırlı olmadığını, onun aynı zamanda bireysel hikayeler, toplumsal ilişkiler ve politik mücadelelerle yüklü bir alan olduğuna dikkat çekerler. Bu bakış açısıyla beden artık bir biçim olmaktan çok, bir direniş alanı ve toplumsal eleştirinin merkezi haline gelmiştir.

Performans sanatı, yerleştirme, fotoğraf ve video gibi disiplinler, bedeni yeniden yorumlamak için en güçlü araçlar arasında yer alır. Sanatçılar, bedeni hem bir özne hem de bir nesne olarak ele alarak izleyicinin algısını zorlar. Bir yandan bedenin kırılabilirliği, özneliği ve kişiselliği ön plana çıkarılırken, diğer yandan onun toplumsal normlar tarafından nasıl şekillendirildiği sorgulanır. Bu yeniden inşa sürecinde beden, normatif güzellik anlayışlarına, cinsiyet rollerine ve toplumsal hiyerarşilere meydan okuyarak, özgürlüğün ve kimliğin bir manifestosu haline gelir. Bedenin bu şekilde ele alınışı, izleyiciyi hem kendi bedenine hem de başkalarının bedenine farklı bir gözle bakmaya davet eder. Sanat, bu süreçte bedeni sınırları aşan bir dil, toplumsal dönüşüm için bir araç ve insan deneyiminin en derin katmanlarını ortaya çıkaran bir mecra olarak yeniden tanımlar. Butler (2005: 214-215), *Cinsiyet Belası* (1999) adlı kitabında, bedenin kültürel olarak inşa edilmişliğini ele alan her kuramın, pasif ve söylemden önce gelen bir şey olarak sunulan "bedene" şüpheyle yaklaşması gerektiğini ve onu fazlasıyla genel bir inşa olarak sorgulaması gerektiğini ifade etmiştir.

Sanatın bir diğer önemli boyutu, bedenın toplumsal cinsiyetle olan ilişkisini ele almasıdır. Kadın bedeninin tarihsel olarak nasıl temsil edildiğı, sanatta çoğı zaman ikonikleşmiş ve cinsiyetçi bir bakış açısıyla işlenmiştir. Feminist sanatçılar, bu geleneksel temsil biçimlerini sorgulayarak, bedenın toplumsal cinsiyetle ilişkisini yeniden inşa etmeyi amaçlamaktadırlar. Beden, toplumsal cinsiyetin dışında kimlik, güç, ırk, yaş ve sınıf gibi faktörlerin bir yansımasıdır. Feminist sanatçılar, bu faktörleri sanatlarında birleştirerek, toplumsal cinsiyetin ne kadar çok katmanlı ve çok boyutlu bir mesele olduğunu vurgulamaktadırlar. Bu çok boyutlu yaklaşım, sanatın toplumsal cinsiyetin temsiline dair daha karmaşık ve derinlemesine bir bakış açısı sunmasını sağlamaktadır. Feminist sanatçılar, bedenın hem bireysel hem de toplumsal düzeyde nasıl şekillendirildiğini sorgulamış ve bu sorgulamaları sanatlarında öne çıkarmışlardır. Bu sanatçılar erkeklerin egemenliğindeki geleneksel mecraları terk edip fotoğraf, video, performans gibi geleneksel olmayan mecralara yönelmişlerdir. Ancak bunların birbirinden kesin çizgilerle ayrılabilirdiğini söylemek doğru olmayacaktır (Taş, 2013: 7).

Sanatta Toplumsal Cinsiyetin Temsili ve Feminist Yaklaşım

Sanatta toplumsal cinsiyetin temsili, sanatçıların ve izleyicilerin cinsiyet rollerini nasıl algıladıklarını ve bu rollerin toplumda nasıl yansıtıldığını anlamak açısından kritik bir öneme sahiptir. Toplumsal cinsiyet, biyolojik farklılıklardan ziyade, toplumun kadınlara ve erkeklere atfettiğı rolleri tanımlar. Aksoy ve Çırak'a göre (2023: 2), "biyolojik cinsiyetin temel alınarak inşa edilmiş bir kavram olmasının ardından, toplumsal cinsiyet, kadın veya erkek "olabilmek" üzerine bir tartışma haline dönüşmüştür." Sanat, bu normların hem pekiştirilmesinde hem de eleştirilmesinde etkili bir araç olmuştur. Erkek egemen sanat tarihinin izlerini taşıyan geleneksel temsil anlayışları, kadınları çoğunlukla pasif, idealize edilmiş ya da nesneleştirilmiş figürler olarak betimlemiştir. Ancak, 20. yüzyılın ikinci yarısından itibaren feminist hareketin etkisiyle, sanat dünyasında toplumsal cinsiyet temsilleri sorgulanmaya başlanmıştır. Feminist sanatçılar, kadınların deneyimlerini, bedenlerini ve kimliklerini kendi bakış açılarından ifade ederek geleneksel cinsiyet normlarına meydan okumuştur. Bu süreçte, sanat hem toplumsal cinsiyet rollerinin kırılmasını hem de akışkanlığını ve dönüştürülebilirliğini ortaya koymuştur.

Feminist sanatçılar, toplumsal cinsiyet temsillerini sorgulamak için performans sanatı, video sanatı ve dijital medya gibi yeni araçlardan faydalanmıştır. Performans sanatı, bedenın özgürleştirici gücünü kullanarak cinsiyet dayatmalarını aşmayı hedeflemiştir. Video sanatı ise, medyanın kültürel anlamını tartışmak için yeni bir düşünsel alan yaratmıştır. Kıyar'ın ifade ettiğı gibi (2023: 11), "bu amaca yönelik inisiyatifler, güncel ve sürdürülebilir kolektifler performans, gösteri, etkinlik ve iş birlikleri ile bağımsız meydan okumalar üretmektedir." Feminist sanat ve görsel kültür, özellikle 1960'larda, modernist biçimci anlayışa karşı eleştirilerle öne çıkmıştır. Jones (2003: 33) bu dönemi, "temsilin verili bir şey olarak kabul edilmediğı, aksine onu motive eden psikik ve sosyal yapılarının sorgulandığı" bir dönem olarak tanımlar. Bu bağlamda, sanat uygulamalarında kullanılan imgelerin anlamı toplumsal ve kültürel bağlamla da ilişkilendirilmiştir.

Feminist sanatın küreselleşmeyle birlikte kazandığı önem, farklı kültürlerdeki toplumsal cinsiyet normlarının ve kimlik inşalarının sanat yoluyla ifade edilmesine olanak tanımıştır. Bell Hooks'un (2015: 64) *Feminizm Herkes İçindir* adlı kitabında vurguladığı gibi, küresel feminizmin amacı "cinsiyetçiliğı, cinsiyetçi sömürü ve baskıyı sona erdirecek küresel mücadelelere katılmak" olmuştur. Feminist sanatçılar, kültürel farklılıkları yansıtarak, toplumsal cinsiyet eşitliği ve haklar üzerine daha geniş bir söylem geliştirmiştir. Judith Butler (2011: 5), feminist teorilerin başlangıçta patriyarkal yapıyı evrensel bir olgu olarak ele aldığını, ancak bunun son yıllarda eleştirildiğini ifade etmiştir. Kadınların yaşadığı baskılar, yalnızca Batı merkezli bir ataerkil anlayışla açıklanamayacak kadar karmaşıktır. Bu nedenle, feminist sanat ve düşünce, farklı kültürleri ve toplumsal yapıların çeşitliliğini kapsayacak şekilde evrilmiştir. Feminist sanatçılar, toplumsal eşitsizliklerin kaynağı olan normları ele almış ve bu normların yıkılması için alternatif bakış açıları geliştirmiştir. Bulut (2014: 120), geleneksel sanat formlarından uzaklaşan sanatçıların, sanatın toplumdan bağımsız bir

varlık olmadığını, hayatın bir parçası olması gerektiğini savunduklarını belirtir. Performans sanatı, yerleştirme ve dijital medya gibi disiplinler, toplumsal cinsiyet normlarını görünür kılmak ve eleştirmek için etkili platformlar sunmuştur. Süzen'in ifade ettiği gibi (2010: 149), "sanatın her dalını ifade aracı olarak kullanması, izleyicinin de katıldığı eylemsel, deneyimsel bir olay oluşu," performans sanatının toplumsal normlara meydan okumasını sağlamıştır. Çağdaş sanatın toplumsal meselelerle etkileşimi, bireylerin farkındalığını artırarak kolektif bir bilinç yaratmıştır.

Feminist sanatın geleceği, dijital medya ve teknolojinin sunduğu yeni olanaklarla şekillenmektedir. Lorna Simpson gibi sanatçılar, ırk, cinsiyet ve kimlik arasındaki kesişimlere odaklanarak, toplumsal eşitsizliklerin sanat yoluyla görünür hale gelmesini sağlamaktadır. Bu yaklaşım, feminist sanatın küresel bir hareket haline gelmesini desteklemekte ve toplumsal cinsiyet, ırk ve kimlik meselelerini çok boyutlu bir şekilde ele almaktadır. Gelecekte feminist sanat, toplumsal eşitlik, ırkçılık ve cinsiyet temelli şiddet gibi konularla daha derin bir bağ kuracaktır. Azıhoğlu ve Yılmaz'ın belirttiği gibi (2021: 445), "sanat, evrensel etkileşimin ve değişim olgusunun en açık olduğu alt kültürel bileşenlerden biri olduğu için, küresel etkileri de olan sanatsal hareketlerin ülkelerin yerel sanat ortamlarına yansımaları yadsınamaz bir gerçektir." Bu bağlamda, feminist sanatın, toplumsal hareketlerle etkileşimini artırarak, eşitlik ve adaletin savunucusu olmayı sürdüreceği öngörülmektedir. Feminist sanat hem bireysel hem de toplumsal anlamda dönüşüm yaratan bir güçtür. Toplumsal normları sorgulayan, yeni bakış açıları sunan ve bireylerin önyargılarını sorgulamasını teşvik eden bu yaklaşım, gelecekte de sanatın dönüştürücü gücünü ortaya koymaya devam edecektir.

BULGULAR VE DEĞERLENDİRME: ÇAĞDAŞ SANATIN TOPLUMSAL EŞİTLİK VE CİNSİYET NORMATLARINA YÖNELİK ELEŞTİRİSİ

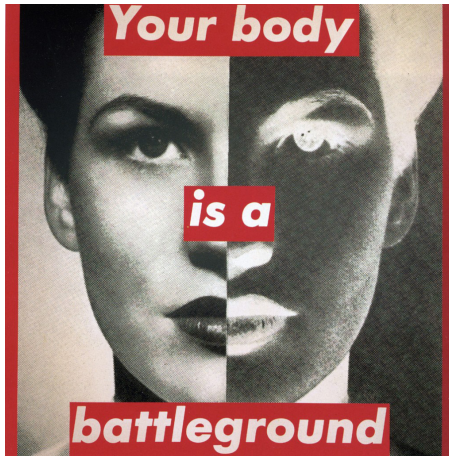
Sanatçılar, toplumsal cinsiyet normlarına ve eşitsizliklerine yönelik eleştirileriyle ortak bir temaya sahiptir. Sanat pratikleri, toplumsal normların sorgulanmasını sağlayarak izleyicilere toplumsal gerçeklikleri yeniden değerlendirme fırsatları sunmuştur. Feminist perspektiflerin bu sanatçılar tarafından uygulandığı eserler, cinsiyetin dinamik bir süreç olduğunu ve medyanın kimlik inşalarında nasıl etkili olduğunu ortaya koymaktadır. Çağdaş sanatın feminist perspektiften kimlik, beden ve cinsiyet eşitliği üzerine imgeleri, toplumsal cinsiyet eşitsizliklerinin ve medyanın cinsiyete dayalı stereotiplerinin eleştirilmesine odaklanmış ve bu süreçte sanatı, toplumsal değişimi hızlandıran güçlü bir araç olarak kullanmıştır. Sanatçılar, toplumsal cinsiyet ve kimlik kavramlarının sürekli değişen doğasını ve bu konuların dinamik bir süreç olduğunu vurgulayan bir anlayışa yönelmişlerdir. Çağdaş sanatın feminist perspektiften kimlik, beden ve cinsiyet eşitliği üzerine imgeleri, toplumsal eşitlik arayışında önemli bir yere sahiptir ve sanatçılar bu bağlamda, erkek egemen sanat dünyasının normlarını sorgulama ve kadın sanatçıların görünürliğini artırma çabası içine girmişlerdir. Sanat, toplumsal cinsiyet eşitsizliklerini ve ataerkil yapıları eleştiren güçlü bir araç olarak, sanatı daha adil ve eşitlikçi bir platforma dönüştürme amacı taşımaktadır. Çağdaş sanatın feminist perspektiften kimlik, beden ve cinsiyet eşitliği üzerine imgeleri, toplumsal cinsiyet normlarının ve eşitsizliklerin eleştirilmesine yönelik değerli katkılarda bulunmuş ve sanatın toplumsal değişim için güçlü bir araç olduğunu göstermiştir. Feminist sanatçılar, çağdaş dünyanın eleştirel unsurları olarak, izleyicilere toplumsal gerçeklikleri sorgulama fırsatı sunmakta ve bu konuları tartışmaya teşvik etmektedir. Gelecekte feminist perspektiften şekillenecek sanat, kimliğin sürekli dönüşümünü ve cinsiyetin sabit bir kategori olmadığını vurgulamaya devam edecektir. Bu bağlamda, feminist sanatçıların çalışmalarının toplumsal değişimi hızlandırmak adına sanatın potansiyel gücünü ortaya koyacağı açıktır.

Çağdaş sanatın toplumsal eşitlik ve cinsiyet normlarına yönelik eleştirisinde dört önemli kadın sanatçı olan Barbara Kruger, Cindy Sherman, Tracey Emin ve Lorna Simpson gibi dört feminist sanatçının eserlerine odaklanarak, feminist sanat pratiklerinin çağdaş sanat bağlamında nasıl şekillendiğini ve toplumsal cinsiyet eşitsizliklerine nasıl eleştiriler sunduğunu ortaya koymuştur. Bu dört sanatçının çalışmaları, toplumsal cinsiyet normlarına ve eşitsizliklerine yönelik eleştirileriyle

ortak bir temaya sahiptir. Sanat pratikleri, toplumsal normların sorgulanmasını sağlayarak izleyicilere toplumsal gerçeklikleri yeniden değerlendirme fırsatları sunmuştur. Feminist perspektiflerin bu sanatçılar tarafından uygulandığı eserler, cinsiyetin dinamik bir süreç olduğunu ve medyanın kimlik inşalarında nasıl etkili olduğunu ortaya koymaktadır.

Barbara Kruger'in (1945-) *Vücudunuz Bir Savaş Alanıdır* (*Your Body is a Battleground*) adlı çalışması, kadın bedeninin toplumsal olarak kontrol edilmesini ve kadının sürekli olarak dışsal bir gözle izlenmesini ele alır. Çalışmalarında kullandığı büyük yazı tipleri ve sansasyonel ifadeler, medyanın ve toplumun beden üzerinde yarattığı baskıyı gözler önüne serer. Bu eser, kadın bedeninin politikleşmesini ve toplumsal cinsiyet eşitsizliğini güçlü bir şekilde eleştirir. Calak'ın ifade ettiği gibi (2008: 1); Barbara Kruger, 1989 tarihli montaj çalışması *Vücudunuz Bir Savaş Alanıdır* ile kadın haklarını savunma konusundaki görüşünü dile getirirken, aynı zamanda güç, ataerkillik, stereotipler ve tüketim gibi meseleleri de gündeme taşımaktadır. Eser, kırmızı, beyaz ve siyah renklerden oluşan bir tasarımda, bir kadının yüzünün pozitif ve negatif olarak ikiye bölünmüş görüntüsünü içerir. Kadın yüzü, beden üzerindeki kontrol ve hak mücadelesini temsil ederken; çalışmanın sloganı olan *Vücudunuz Bir Savaş Alanıdır* mesajı, özellikle kadınların üreme hakları, cinsiyet eşitliği ve toplumsal normlara karşı direnişine dikkat çeker. Bu çalışma, 1989'daki Kadınlar Yürüyüşü sırasında, kürtaç haklarını savunan bir protestonun görsel simgesi haline gelmiştir. Eser, güçlü görselliği ve provokatif diliyle sanat dünyasının ötesine geçerek feminist hareketin önemli bir sembolü haline gelmiştir. Kruger'in, sanat pratiklerinde medya ve reklamı kullanarak yaptığı bu tür eleştiriler, onun sanatını hem tanınır hem de etkileyici kılan en önemli özelliklerdendir. Bu çalışması (Görsel 1) kadın bedenini bireysel bir alan olmanın yanı sıra toplumsal ve politik bir savaş alanı olduğunu güçlü bir şekilde ifade eder. Sanatçı, reklam estetiğini kullanarak medya, tüketim kültürü ve ataerkil yapılar aracılığıyla dayatılan toplumsal cinsiyet rollerine doğrudan meydan okur ve feminist sanatın temel hedeflerinden birini gerçekleştirir: Görünmez olanı görünür kılmak. Kruger, kadın bedeninin üzerindeki baskının hem bireysel hem de kolektif düzeyde nasıl hissedildiğini keskin bir dille ifade ederken, izleyiciyi bu dinamikler üzerine düşünmeye zorlar. Bu tür eserler, çağdaş sanatın özellikle toplumsal ve politik tartışmalara alan açan bir platform olduğunu gösterir.

Kruger toplumsal cinsiyetin medya aracılığıyla nasıl şekillendirildiğine dair güçlü bir eleştiri sunar. Gütekin ve Tokdil'e göre (2018: 142); "Barbara Kruger feminist hareketin ikinci kuşağında yer almış ve kadınlık durumları yerine dilsel göstergelerden yararlandığı çalışmalarında, onun ötekileştirilmesi algısına eleştirel bir biçimsel dille yeni bir yorum getirmiştir." Kruger özellikle dil ve imgenin birleşimini kullanarak, toplumsal cinsiyetin, kadın kimliğinin ve bedeninin nasıl inşa edildiğine dair anlamlar üretir.

Görsel 1. Barbara Kruger, *Vücudunuz Bir Savaş Alanıdır* (*Your Body is a Battleground*), 1989, Vinil üzerine fotografik serigrafisi, 112x112 inç (284,48 x 284,48 cm). MoMA.

Cindy Sherman'ın *Başlıksız Film Kareleri (Untitled Film Stills)* serisi, sanatçının kimlik, kadınlık ve toplumsal cinsiyet normlarını sorgulayan ikonik bir çalışmadır. 1977 ile 1980 yılları arasında üretilen bu seri, 69 siyah-beyaz fotoğraftan oluşur. Sherman, bu fotoğraflarda kendisini çeşitli stereotipik kadın karakterleri olarak sunar, bunlar genellikle 1950'ler ve 1960'ların Hollywood sinemasından, *kara film (film noir)* veya *B filmlerinden* alınan imgelerle bağlantılıdır. Çalışma, özellikle kültürel temsiller ve toplumsal cinsiyet üzerine derinlemesine bir analiz sunar. Yelmen'e göre (2019: 211); "sanatçı, çektiği fotoğraflarda çeşitli kostümler giyerek farklı karakterlere bürünmüş, makyajlar yapmış ve sinematografik mizansenler oluşturmuştur". Kadın kimliğini yeniden inşa ederek, kadınların toplumsal sistemde nasıl temsil edildiklerini analiz eder. Sherman (2003: 9), *Cindy Sherman: Tamamlanmış Başlıksız Film Kareleri* adlı kitabında, karakterlerinin "kıyafetlerin onlara attığı rollerle çelişen ifadeler sergilediğini" ve bu rollerin yapaylık katmanlarıyla dolu olduğunu belirtirken, kadınların belirli rollere zorlanışını sorguladığını ifade eder. Bu belirsizlik ve yapaylık, onun çalışmalarındaki temel temalardan biridir. Sanatçı, farklı kadın rollerine bürünerek, kadınlığın bir maske gibi takılıp çıkarılabilen bir kimlik olduğunu vurgular. Bu yaklaşım, Lacan'ın "ayna evresi" teorisiyle ilişkilendirilebilir; birey, aynada kendi yansımalarını gördüğünde, kendini dışarıdan bir gözle tanır ve bu yansıma üzerinden kimliğini oluşturur. Sanatçının fotoğrafları, izleyicinin kadın imgeleriyle kurduğu ilişkiyi sorgulatarak, bu yansımanın yapaylığını ve toplumsal olarak nasıl şekillendirildiğini gösterir.

Eril bakış açısından bakıldığında, Sherman'ın çalışmaları, kadınların medyada nasıl temsil edildiğini ve bu temsillerin erkek izleyicinin arzularına nasıl hizmet ettiğini deşifre eder. Fotoğraflarındaki kadın figürleri, genellikle yalnız, savunmasız veya düşünceli anlarda yakalanmış gibi görünür; bu da izleyicide bir tür voyeuristik (röntgenci) etki yaratır. Bu şekilde, kadınların sadece birer nesne olarak görülmesine karşı çıkar ve izleyiciyi kendi bakış açısını yeniden değerlendirmeye davet eder. Antmen'e göre (2008: 276) Sherman'ın fotoğrafları, popüler kültürün şekillendirdiği kadın imgesini sorgularken kimliğin ne kadar kaygan bir zeminde kurulduğunu ve bozulduğunu düşündürür.

Görsel 2. Cindy Sherman, *Başlıksız Film Kareleri (Untitled Film Stills)*, 1977-1980, 25,4x20,3 cm, Jelatin üzerine gümüş baskı

Sherman'ın çalışmaları, bir yandan kadın kimliğinin toplumsal roller ve yapay temsiller aracılığıyla nasıl inşa edildiğini ve sorgulandığını gösterirken, diğer yandan da bu kimliklerin ardındaki belirsizliği vurgular. Fotoğrafın güçlü bir araç olarak kullanıldığı bu eleştirel yaklaşım, toplumsal cinsiyet normlarına dair önemli bir tartışma başlatır. Sherman'ın sanatı, kadınlık deneyimlerinin dışsal temsillerini irdelemeye odaklanırken, Tracey Emin ise bu deneyimlerin içsel yönlerine; duygulara, travmalara ve bireysel hikâyelere derin bir samimiyetle ışık tutar. Emin'in çalışmaları, kadın bedenini bir temsil aracı olmaktan çıkarıp, kişisel bir anlatı alanı olarak ele alarak bu tartışmayı farklı bir boyuta taşır.

Tracey Emin, kişisel deneyimlerini ve duygusal derinliğini çalışmalarına yansıtarak cinsiyet, travma, kimlik ve özgürlük temalarını işler. Emin'in en bilinen çalışmalarından biri olan, 1998'de Tate Modern'de sergilenen *Yatak (My Bed)* adlı çalışmasıdır. Bu yerleştirme çalışması, yatakta terk edilmiş bir şekilde bulunan ve etrafında dağınık bir hayat izleri bırakan bir yatak görüntüsüne odaklanır. Çalışma, kadının bedeninin ve duygusal kimliğinin yalnızlık, travma ve toplumun kadına dair beklentilerinin kesişim noktasını sorgular. Emin'in çalışmaları, toplumsal cinsiyetin ve kadınlık deneyimlerinin samimi, bazen rahatsız edici bir şekilde sergilenmesini içerir. Emin'in bu çalışması, sanatçının gündelik yaşamına ve en kişisel alanlarına doğrudan bir pencere açmasıyla dikkat çeker. Emin, kendi kullandığı eşyaları, hayatındaki kaos ve duygusal yoğunluğu temsil eden bir düzenlemeye dönüştürerek, sıradan nesneleri sanatsal bağlama taşır. *Yatak* adlı yerleştirme hem özdeşleşim aracını kullanır hem de Türk ve Akkol'un ifadesine göre (2011: 114); izleyiciyi son derece gizli, üzerine çok az düşünülmüş, yasaklanmış bir alanın içinde kendisiyle baş başa, çaresiz ve şaşkın bırakacağını belirtir. Emin'in çalışması, sanatçının fiziksel varlığı olmaksızın, izleyicinin onun mahremiyetine tanıklık etmesine olanak tanır. Bu çalışma hem bir otobiyografi hem de evrensel bir insanlık durumuna yapılan bir gönderme olarak okunabilir. İzleyici, Emin'in kişisel hikâyesinden yola çıkarak kendi yaşamı ve duygusal deneyimleri üzerine düşünmesi amaçlanır. *Yatak* sanatın hayatın karmaşıklığını ve kırılganlığını ifade etmenin güçlü bir yolu olduğunu ortaya koyar. Emin'in çalışması, toplumsal cinsiyet normlarına ve eşitliğine dair güçlü bir eleştiri sunar. Emin, kendi yatağını ve etrafındaki dağınıklığı sergileyerek, kadınların özel alanlarına dair toplumsal beklentileri ve bu alanların nasıl görülmesi gerektiğine dair normları sorgular. Bu çalışma, kadınların yaşadığı duygusal ve fiziksel deneyimlerin samimi bir yansımasıdır ve toplumun kadınlardan beklediği "temiz" ve "düzenli" imajı ters yüz eder. Emin'in yatağı, kullanılmış kondomlar, kan lekeli iç çamaşırları ve boş içki şişeleri gibi unsurlarla doludur. Bu unsurlar, kadın cinselliğinin ve toplumun kadınlardan beklediği utangaçlık ve gizliliğe meydan okur. Eser, kadınların deneyimlerinin karmaşıklığını ve derinliğini göstererek, basmakalıp kadınlık rollerini eleştirir. Ayrıca, *Yatak*, kadınların yaşadığı depresyon, kalp kırıklığı ve kişisel mücadeleleri görünür kılarak, toplumun genellikle görmezden geldiği veya küçümsediği konuları sanat yoluyla tartışmaya açar. Bu şekilde, bu çalışma, kadınların duygusal deneyimlerinin ve iç dünyalarının sanat aracılığıyla ifade edilmesinin önemini vurgular. Ünlü İngiliz sanatçısı Emin, herkesin bilip üzerine konuşmadığı sorunları cesurca ve kendini acındırmadan hatta küstahça anlatır. Hayatı sanat haline getiren bu sanatsal tavır, kadının cinsel rolü üzerine yeniden düşünmemizi sağlar (Türk & Akyol, 2011: 110).

Görsel 3. Tracey Emin, *Yatak (My Bed)*, 1998, Enstalasyon. Kutu çerçeve, şilte, çarşaf, yastıklar ve çeşitli nesneler, genel teşhir boyutları değişkendir, TATE

Tracey Emin'in çalışmalarında kişisel deneyimlerin ve bedenin yoğun bir şekilde sanata dönüştürülmesi, sanatçının içsel dünyasını dışa vurmasına olanak tanırken, Lorna Simpson'un çalışmaları; kimlik, ırk ve toplumsal eşitsizlik temalarını

kesişen bir biçimde ele alır. Emin'in mahremiyetin ve bedeninin sanatsal bir ifade aracı olarak kullanımı, Simpson'un çalışmalarında daha geniş bir toplumsal ve kültürel bağlama yerini bırakır. Simpson, ırk ve cinsiyetin kesişim noktalarına odaklanarak, kadın kimliğinin sosyal ve politik bağlamda nasıl şekillendiğini sorgular ve bu sorgulamayı görsel sanatlarla derinleştirir.

Lorna Simpson'ın 1989 tarihli *Korunan Durumlar* (*Guarded Conditions*) adlı çalışması, altı panelden oluşan bir fotoğraf yerleştirmesidir. Her panelde, arka planda elleri arkasında bağlı duran siyah bir kadının görüntüsü tekrarlanır. Bu tekrarlar, kadının bedeninin farklı açılardan gösterilmesiyle oluşur. Çalışmanın alt kısmında ise "cilt saldırıları" ve "cinsel saldırılar" ifadeleri yer alır. Simpson, bu çalışmasıyla siyah kadınların maruz kaldığı ırksal ve cinsiyete dayalı şiddeti vurgular. Ellerin arkasında bağlı olması, savunmasızlığı ve baskıyı simgelerken, tekrarlanan görüntüler bireyselliğin silinmesini ve kimliklerin homojenleştirilmesini ifade eder. "Cilt saldırıları" ve "cinsel saldırılar" ifadeleri, siyah kadınların hem ten renkleri hem de cinsiyetleri nedeniyle karşılaştıkları ayrımcılığı ve şiddeti doğrudan işaret eder. Bu çalışma, toplumsal eşitlik ve cinsiyet normlarına yönelik güçlü bir eleştiridir. Simpson, siyah kadınların maruz kaldığı sistematik baskıları görünür kılarak, izleyiciyi bu konular üzerinde düşünmesini sağlar. Aynı zamanda, toplumun dayattığı cinsiyet rollerini ve ırksal stereotipleri sorgular. *Korunan Durumlar*, sanatın toplumsal eleştiri aracı olarak kullanılmasına örnek teşkil eder ve izleyiciyi, ırk ve cinsiyet temelli eşitsizliklere karşı duyarlılığa çağırır. Kadın figürü köle açık artırmaları, hastane muayene odaları ve suçlu teşhis sıraları gibi kurumsal gözetim alanlarında yer alır. Adrian'a göre (1998: 17); Simpson, sırtı dönük ve kolları arkada bağlı şekilde tekrarlanan figürü, sessiz bir bekçiler topluluğuna dönüştürür. Fotoğrafın altındaki sürekli tekrar eden *Cinsel Saldırı/Deriye Yönelik Saldırı* (*Sex Attacks/Skin Attacks*) ifadesi, siyah kadın öznenin toplumsal konumunun kırılmasını açıkça ortaya koyar.

Görsel 4. Lorna Simpson, *Korunan Durumlar* (*Guarded Conditions*), 1989, 18 renkli Polaroid baskı, 21 adet kazınmış plastik plaka ve plastik harfler, 231,1x332,7 cm, Çağdaş Sanat Müzesi, San Diego

Çağdaş sanat, toplumsal meseleleri sanat yoluyla ifade ederek, dönüştürücü bir güce sahip olmuştur. Feminist perspektif, bu dönüşümün merkezinde yer alarak sanatın toplumsal cinsiyet ve kimlik gibi kavramları sorgulamasını sağlamıştır. Bu bakış açısıyla uygulanan çağdaş sanat pratikleri, toplumsal cinsiyet normlarına ve eşitsizliklerine yönelik derinlemesine eleştiri sunarak, izleyicileri bu konu üzerinde düşünmeye teşvik eder.

Kruger, medya ve reklamcılığın dilini kullanarak, toplumsal cinsiyet rollerini ve tüketim kültürünü eleştirir. Çalışmalarında sıklıkla büyük harflerle yazılmış çarpıcı ifadeler ve siyah-beyaz fotoğraflar kullanarak, izleyicinin dikkatini çeker ve onları sorgulamaya davet eder. Kruger'ın çalışmaları, kadın bedenine yönelik dayatmaları ve toplumsal baskıları görünür kılarak, izleyiciyi bu konular üzerinde düşünmeye zorlar. Sherman, fotoğraflarında farklı kadın kimliklerine bürünerek, toplumsal cinsiyet rollerinin yapaylığını ve medyanın kadınları nasıl stereotipleştirdiğini gösterir. *Başlıksız Film Kareleri* serisinde, farklı kadın rollerini canlandırarak,

kimliğin ve kadınlığın toplumsal inşasını sorgular. Sherman'ın çalışmaları, izleyiciyi kadınlık kavramını yeniden düşünmeye teşvik eder. Emin, kişisel deneyimlerini ve duygusal kırılanlıklarını çalışmalarına yansıtarak, kadınların içsel dünyalarını ve cinselliklerini açıkça ifade eder. *Yatak* adlı çalışması ile depresyon döneminde kullandığı dağınık yatağını sergileyerek, kadınların duygusal deneyimlerini ve kırılanlıklarını görünür kılar. Emin'in çalışmaları, toplumsal cinsiyet normlarına meydan okuyarak, izleyiciyi kadınların deneyimleri üzerine düşündürürken Simpson ise çalışmalarında ırk ve cinsiyetin kesişiminde oluşan kimlikleri ve bu kimliklerin toplumdaki temsillerini sorgular. Çalışmasında siyah kadınların maruz kaldığı ırksal ve cinsiyete dayalı şiddeti vurgular. Bu dört sanatçının ortak noktası, sanat uygulamaları aracılığıyla toplumsal cinsiyet normlarına ve eşitsizliklerine yönelik eleştirilerini dile getirerek, izleyiciyi bu konular üzerinde düşünmeye ve sorgulamaya sevk eder. Sanatın dönüştürücü gücünü kullanarak, toplumsal cinsiyet ve kimlik kavramlarını yeniden değerlendirme fırsatı sunarlar. Isaak'ın da belirttiği gibi (1996: 2); "feminist eleştirinin, postmodernizmin özneyi merkezden uzaklaştırmasının ve cinsiyet, politika ve temsil üzerine teorik düşüncelerin bir araya gelmesi, aslında günümüzün en yenilikçi sanatçıları olan bir dizi feminist sanatçıya ivme kazandırdı".

Feminist sanatın eleştirel gücü, kolektif hafızaya ve toplumsal eşitlik arayışına yöneliktir. Bu bağlamda Kruger, Sherman, Emin ve Simpson gibi isimler, çağdaş sanatta cinsiyet ve kimlik üzerine yapılan tartışmaların mihenk taşları olarak kabul edilebilir. Onların çalışmaları, sanatın toplumsal değişim için güçlü bir araç olduğunu bir kez daha kanıtlamaktadır. Güngör'ün ifadesiyle (2018: 113); feminizmin bir parçası olan feminist sanat, kadın ve erkek sanatçıların demokrasi çatısı altındaki eşitsizliği, kadın sanatçıların yetersizliği kaynaklı değil, ataerkil bakış açısının kadın sanatçıları görmezden gelmesi sonucunda oluşmuştur. Buna göre günümüzde antidemokratik ataerkil yaklaşımı önemli ölçüde giderilmiş, erkek sanatçılar kadar kadın sanatçıların da çalışmaları müzelere, galerilere, özel koleksiyonlara vb. pek çok yerlerde bulunmasına imkân sağlanmıştır. Dolayısıyla kadın sanatçıların geniş kitleler tarafından tanınmasına katkı koyulmuştur. Feminist sanat pratikleri, çağdaş sanatın önemli bir bileşeni olarak, toplumsal cinsiyet eşitsizliklerini ve normlarını eleştirel bir perspektiften incelemektedir. Bu pratikler, kadınların sanat dünyasındaki görünürlüğü artırmanın yanı sıra, ataerkil yapıların ve cinsiyetçi ideolojilerin sanattaki yansımalarını da sorgulamaktadır. Feminist sanatçılar, çalışmaları aracılığıyla cinsiyet rollerinin toplumsal inşasını ve bu rollerin bireyler üzerindeki etkilerini görünür kılarak, izleyicilere mevcut normları sorgulatır. Gündüz'ün ifadesiyle (2023: 47);

Feminist sanatçılar, eril zihniyetin hakimiyetini, kadın kimliği ve bedeni üzerinden ele alarak toplumsal cinsiyet üzerine çeşitli performanslar üretmişlerdir. Bu sanatçılar, kadın bedenine olan yabancılaşmayı gözler önüne sererek, toplumsal cinsiyet, kimlik, beden, kültür, siyaset ve din gibi konulara odaklanmışlardır. Bu noktada sanatsal söylemlerinde toplumsal cinsiyet eşitsizliklerine vurgu yapmak amacıyla birçok performans, video ve sergi oluşturmuşlardır.

Ayrıca, feminist sanat pratikleri, sanatın üretim, dağıtım ve eleştiri süreçlerindeki cinsiyetçi önyargıları da hedef alır. Sanat dünyasında kadınların maruz kaldığı ayrımcılık ve dışlanma, feminist sanatçılar tarafından eleştirilerek, sanatın daha kapsayıcı ve eşitlikçi bir yapıya kavuşması için çaba sarf edilmiştir. Bu bağlamda, feminist sanatçılar, sanatı, geleneksel normları yıkmaya, eşitlikçi bir bakış açısını yayma ve toplumsal yapıları dönüştürme amacıyla bir platform olarak kullanmıştır. Feminist perspektifle gerçekleştirilen çağdaş sanat pratikleri, toplumsal cinsiyet normlarına ve eşitsizliklerine yönelik eleştirileriyle, sanatın toplumsal dönüşümdeki rolünü pekiştirmiştir. Bu pratikler, izleyiciyi mevcut cinsiyetçi yapıları sorgulatmayı amaçlayarak, daha adil ve eşitlikçi bir toplumun inşasına katkı sağlamaktadır. Bu çalışma, çağdaş sanatın feminist perspektiften kimlik, beden ve cinsiyet eşitliği üzerine imgeleri nasıl şekillendirdiğini ve toplumsal cinsiyet eşitsizliklerine nasıl eleştiriler sunduğunu incelemektedir. Çağdaş sanat, toplumsal normları sorgulayan ve eşitlikçi yaklaşımlar sunan feminist sanatçılar tarafından dönüştürülmüş ve bu süreçte sanatı, toplumsal değişimi hızlandıran güçlü bir araç olarak kullanmıştır.

SONUÇ

Bu makalede, çağdaş sanatın feminist bir perspektiften nasıl şekillendiği, kimlik, beden, toplumsal cinsiyet ve eşitsizlik üzerine yaptığı derinlemesine sorgulamalar incelendi. Barbara Kruger, Cindy Sherman, Tracey Emin ve Lorna Simpson gibi sanatçılar, çalışmalarında toplumsal normların, cinsiyet rollerinin ve kimliklerin nasıl inşa edildiğine dair güçlü bir eleştiri sunmuşlardır. Her birinin sanat pratiği, toplumsal cinsiyetin tarihsel ve kültürel bağlamda nasıl dayatıldığını, kadın kimliğinin medya ve toplumsal yapılar aracılığıyla nasıl şekillendirildiğini gözler önüne sererken, aynı zamanda bu normların ötesine geçmeye yönelik bir arayış ve direnişi de temsil etmektedir.

Barbara Kruger'ın çalışmalarında kullandığı güçlü metin ve görseller, toplumsal cinsiyetin medya aracılığıyla nasıl dayatıldığını ve bu baskının toplumsal yapıları nasıl şekillendirdiğini vurgularken; Cindy Sherman, kadın kimliğinin esnekliğini ve değişkenliğini, toplumsal temsillerin ne kadar geçici ve izleyiciye göre şekillendiğini keşfetmiştir. Tracey Emin ise kişisel deneyim ve travmaları üzerinden kadın bedenini ve kimliğini sorgulamış, sanatı kişisel özgürlüğün, travmanın ve ifadenin bir aracı olarak kullanmıştır. Lorna Simpson ise ırk ve cinsiyetin kesişiminden doğan kimliklerin toplumsal eşitsizlikle nasıl bağlantılı olduğunu ve medyanın bu kimlikleri nasıl şekillendirdiğini ele almış, fotoğraf ve metni birleştirerek kimliklerin çok katmanlı yapısını vurgulamıştır. Bu dört sanatçının çalışmaları, izleyiciye toplumsal gerçeklikleri sorgulama fırsatı sunmaktadır.

Sanat, toplumsal cinsiyet normlarını sorgulayan ve kadın kimliğini yeniden inşa etmeye yönelik çabalarla dolu bu sanatçılar aracılığıyla, çağdaş dünyanın en etkili eleştirel araçlarından biri haline gelmiştir. Feminist bir bakış açısıyla ele alındığında, sanatın gücü, toplumsal değişim yaratma, eşitsizliklere karşı bir duruş sergileme ve normları sorgulama kapasitesine sahiptir. Bu sanatçılar, toplumsal eşitlik ve kimlikler üzerine düşündürmeye devam ederken, sanatı bir değişim aracı olarak kullanmakta ve bu yönüyle toplumsal yapıları dönüştürme gücünü taşımaktadır. Gelecekte feminist perspektiften sanat, cinsiyetin sabit bir kategori olmadığını ve kimliğin dinamik bir süreç olduğunu vurgulamaya devam edecektir. Cinsiyetin bir spektrum olarak ele alındığı, kimliklerin sürekli evrildiği ve değişen toplumsal yapılar içinde yeniden şekillendiği bir sanat anlayışı öne çıkacaktır. Ayrıca dijital ortamların ve sosyal medyanın etkisiyle sanat, daha erişilebilir ve küresel bir platforma taşınacak, bu da feminist sanatçıların seslerini daha geniş bir kitleye duyurabilmelerine olanak tanıyacaktır.

Sanatın toplumsal cinsiyet ve kimlik konularındaki eleştirel gücü, bu alandaki feminist sanatçıların çalışmalarıyla bir kez daha ortaya çıkmıştır. Sanat, izleyiciyi düşündüren, toplumsal normları şekillendiren ve değiştiren bir araç olarak varlığını sürdürecektir. Bu sanatçılar, feminist yaklaşımlı çağdaş sanatın toplumsal cinsiyet eşitsizliğine karşı güçlü bir direniş ve sorgulama aracı olarak kalacağını ve gelecekte daha adil ve eşitlikçi bir dünya yaratmak adına sanatın gücünü kullanmaya devam edeceklerini göstermektedir.

Araştırmacıların Katkı Oranı Beyanı

Çalışma tek yazarlı olarak gerçekleştirilmiştir. Sorumlu yazar %100 oranında katkı sağlamıştır.

Çatışma Beyanı

Herhangi bir potansiyel çıkar çatışması bulunmamaktadır.

Etik Kurul Beyanı

Etik kurul onayı gerektiren bir çalışma değildir.

KAYNAKÇA

- Abramoviç, M. (1974). Ritim o [Performance art].
- Adrian, K. D. (1998). Afrika-Amerikan feminist fotoğrafçılığında öznenin merkeziyetsizliği: Lorna Simpson, Carrie Mae Weems ve Clarissa Sligh'in çalışmalarında temsil ve ırka dayalı kimlik oluşturma. *disClosure: A Journal of Social Theory*, 7(1), 3. <https://doi.org/10.13023/DISCLOSURE.07.03>
- Akan, E., Gürhan, N. (2020). Feminizmin "e-Hali": Dijital feminizm üzerine bir araştırma. *Hafıza*, 2(2), 4-22.
- Antmen, A. (2008). 20. yüzyıl batı sanatında akımlar. Sel Yayıncılık.
- Antmen, A. (2014). Kimlikli bedenler: Sanat, kimlik, cinsiyet. Sel Yayıncılık.
- Aksoy, B. B., Özyonar Çırak, B. (2023). İnci Eviner'in eserlerinde beden kavramının toplumsal cinsiyet bağlamında incelenmesi. *International Journal of Social and Humanities Sciences Research (JSHSR)*, 10(102), 3347-3357. <https://doi.org/10.5281/zenodo.10431408>
- Azıhoğlu, K., Yılmaz, M. (2021). Toplumsal ve kültürel değişimlerin sanat eğitime yansımaları. *JRES*, 8(2), 443-461. <https://doi.org/10.51725/etad.1034600>
- Batur, M. (2024). Ekolojik sanat kapsamında geri dönüşüm malzemelerle üretilen ileri dönüşüm sanatı. *İnönü Üniversitesi Kültür ve Sanat Dergisi*, 10(2), 183-198.
- Braidotti, R. (1994). *Nomadic subjects: Embodiment and sexual difference in contemporary feminist theory*. Columbia University Press.
- Braidotti, R. (2019). *Kadın-oluş: Cinsel farkı yeniden düşünmek* (M. Çelik, Çev.). Otonom Yayıncılık.
- Bulut, İ. (2014). 21. yüzyılda yeni teknolojilerin yarattığı sanat anlayışları ve görsel sanatlar öğretmeni yetiştiren kurumların eğitim programlarındaki yeri. *Eğitim Bilimleri Araştırmaları Dergisi*, 117-132.
- Butler, J. (1990). *Gender trouble: Feminism and the subversion of identity*. Routledge.
- Butler, J. (2005). *Cinsiyet belası: Feminizm ve kimliğin altüst edilmesi* (B. Ertür, Çev.). Metis Yayınları.
- Büyükparmaksız, M. A. (2021). Postmodern sanattan güncel sanata yapıbozuma uğrayan bedenler. *Sanat Tarihi Dergisi*, 30(1), 105-147. <https://doi.org/10.29135/std.741942>
- Calak, K. (2008). *Barbara Kruger, your Body is a Battleground*. <https://124.im/qQYJDE> (09.12.2024).
- de Beauvoir, S. (1949). *Le Deuxième Sexe*. Gallimard.
- Ergül, İ. (2024). Çağdaş sanatta yenilikçi bakış açılarıyla feminizm: Sergi pratikleri ve sanatsal yaklaşımlar [Yüksek Lisans Tezi, Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi, Güzel Sanatlar Enstitüsü].
- Foster, H. (1996). *The return of the real: Art and theory at the end of the century*. MIT Press.
- Gedik, E. (2020). Dünyada ve Türkiye'de dijital feminizm incelemesi: Gençlerin dijital aktivizm deneyimleri. *Toplum ve Kültür Araştırmaları Dergisi*, 5, 123-136.
- Gömceli, N. (2023). Dördüncü dalga feminizm ve 21. yüzyıl İngiliz (feminist) tiyatrosunda görülen etkileri üzerine bir değerlendirme: #MeToo örneği. *Theatre Academy*, 1(2), 135-161.
- Grosz, E. (1990). *Jacques Lacan: A feminist introduction*. Routledge.
- Grosz, E. (1994). *Volatile bodies: Toward a corporeal feminism*. Indiana University Press.
- Gündüz, Y. K. (2023). Çağdaş Türkiye sanatının feminist özne ve toplumsal cinsiyet olgusu üzerine hermeneutik bir yaklaşım. *Ulakbilge Sosyal Bilimler Dergisi*, 11(80), 42-59.
- Güngör, S. (2018). Feminist sanat ve demokrasi. *Uluslararası Sanat Kültür ve İletişim Dergisi*, 1(1), 105-116.
- Gütekin, T., Tokdil, E. (2018). Hegel'in efendi köle diyalektiğinin Barbara Kruger'in çalışmalarında bağımlı ve bağımsız özbiğin göstergeleri ile çözümlenmesi. *Sanat ve Tasarım Dergisi*, 8(2), 128-144. <https://doi.org/10.20488/sanattasarim.529719>
- Güven, G., Kaya, M. E. (2024). Sanat eğitiminde toplumsal cinsiyet algılarının görsel ifadesi. *Enderun*, 8(2), 171-203. <https://doi.org/10.59274/enderun.1544464>

- Haraway, D. J. (1991). *Simians, cyborgs, and women: The reinvention of nature*. Free Association Books.
- Hooks, B. (2015). *Feminizm herkes içindir: Tutkulu politika* (D. Ş. Yüksel, Çev.). BGST Yayınları.
- Isaak, J. A. (2002). *Feminizm ve çağdaş sanat: Kadınların kahkahasının devrimci gücü*. Routledge. <https://doi.org/10.4324/9780203410387>
- Jones, A. (2003). *Feminizm ve görsel kültür okuyucusu*. Routledge.
- Karaduman, B. K. (2023). Sivil toplum ve feminist sanat: Cinsiyet eşitsizliğine karşı toplumsal bilincin inşası. *Sanat Yazıları*, (49), 577-594. <https://doi.org/10.61742/sanatyazilari.1313211>
- Kıyar, N. (2023). Sanat, toplumsal cinsiyet ve görünürlük. *Art-Sanat Dergisi*, (19), 1-12.
- Neshat, S. (1993-1997). *Women of Allah* [Photograph series].
- Nochlin, L. (2008). Neden hiç büyük kadın sanatçı yok? (A. Antmen, Çev.). A. Antmen (Ed.), *Sanat/Cinsiyet: Sanat tarihi ve feminist eleştiri içinde* (ss. 147-158). İletişim Yayınları.
- Okan, B. K. (2011). Günümüz sanatında feminist yaklaşımlar. *Sanat ve Tasarım Dergisi*, 1(8), 77-90. <https://doi.org/10.18603/std.28165>
- Orlan. (1990-1993). *The reincarnation of Saint Orlan* [Performance art].
- Özdemir, H., Aydemir, D. (2019). Dördüncü dalga feminizm üzerine. *Social Sciences Studies Journal (SSSJournal)*, 5(32), 1706-1711. <https://doi.org/10.26449/sssj.1368>
- Özdemir, M. (2024). Dijitalleşen dünyada değişen feminizm: Dijital feminizm. İ. Baydili (Ed.), *Medya araştırmalarında güncel tartışmalar*. Eğitim Yayınevi.
- Özkan, H. (2023, Mayıs 4). Kadın emeği ve mücadelesi kutsaldır. *Ötekilerin Gündemi*.
- Paglia, C. (1990). *Sexual personae: Art and decadence from Nefertiti to Emily Dickinson*. Yale University Press.
- Saygılıgil, F. (2015). *Toplumsal cinsiyet tartışmaları*. Dipnot Yayınları.
- Selvi, Y. (2014). Feminist teori ve sanat üzerinde Derrida etkisi: Yapıbozum. *İdil Sanat ve Dil Dergisi*, 3(11), 79-98. <https://doi.org/10.7816/idil-03-11-05>
- Sherman, C. (2003). *Cindy Sherman: Başlıksız Filmin Tamamı*. Modern Sanat Müzesi. <https://l24.im/F1wO6> (09.12.2024).
- Süzen, H. N. (2010). Enstalasyon sanatı ve Genco Gülan örneği. *Sanatta Disiplinlerarası Bir Yaklaşım: Enstalasyon Sanatı ve Genco Gülan'ın Eserleri Üzerine Bir İnceleme*, 147-158.
- Taş, T. (2013). *Türkiye'de feminist görsel kültür ve beden sanatı* [Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü].
- Turan, S. L. (2021). Queer teori ve aktivist sanat. *International Journal of Arts & Social Studies*, 4(7), 158-173.
- Türk, A., & Akkol, N. (2011). Tracey Emin'in günümüz sanatındaki yeri ve işlerinin değerlendirilmesi. *Çankırı Karatekin Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 1(2), 105-120. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/jiss/issue/25902/273031>
- Walker, K. (1994). *Gone: An historical romance of a civil war as it occurred between the dusky thighs of one young negress and her heart* [Cut paper on wall].
- Yelmen, M. F. (2019). Cindy Sherman's Untitled Film Stills in the context of cinematographic representation. *SineFilozofi*, 4, 201-220.
- Yüksel, N. (2024). Feminist sanat bağlamında Azade Köker'in sanatsal üretimine bakış. *Sanat ve Yorum*, (44), 98-108. <https://doi.org/10.47571/sanatyorum.1433578>

Görsel Kaynakçası

- Görsel 1: Kruger, B. (1989). *Your Body is a Battleground* [Photo]. The Broad. <https://www.thebroad.org/art/barbara-kruger/untitled-your-body-battleground> (20.01.2025).
- Görsel 2: Sherman, C. (1977-1980). *Untitled Film Stills* [Photo Series]. Museum of Modern Art. <https://www.moma.org/collection/works/56618> (20.01.2025).
- Görsel 3: Emin, T. (1998). *My Bed* [Photo]. Widewalls. <https://www.widewalls.ch/magazine/tracey-emin-my-bed> (06.01.2025).
- Görsel 4: Simpson, L. (1996). *Guarded Conditions* [Polaroid Print]. (Photo: Philipp Scholz Rittermann). Artsy. <https://www.artsy.net/artwork/lorna-simpson-guarded-conditions> (06.01.2025).